

Εργαστήρι 4: «Μια κρίσιμη απόφαση στην Εκκλησία του Δήμου»

Σκοπός αυτού του εργαστηρίου είναι να αναπαραστήσουν οι μαθητές, μέσα από παιχνίδι ρόλων και δραματοποίηση, μία συνεδρίαση στην Εκκλησία του Δήμου για τη λήψη μιας σημαντικής απόφασης που αφορά την πόλη της Αθήνας.

Ο χαρακτήρας του εργαστηρίου είναι βιωματικός, καθώς αξιοποιούνται οι διδακτικές τεχνικές «παιχνίδι ρόλων/δραματοποίηση» (role-play) και η μελέτη περίπτωσης (case study). Οι μαθητές αναλαμβάνουν ρόλους που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες κοινωνικές και επαγγελματικές ομάδες της αρχαίας Αθήνας στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. Το σενάριο βασίζεται στις πραγματικές (όχι επινοημένες ή διασκευασμένες) ιστορικές συνθήκες της Αθήνας του 483/2 π.Χ. περίπου. Οι μαθητές καλούνται να μεταφερθούν νοερά στη θέση ενός Αθηναίου πολίτη που συμμετέχει και αγορεύει ή απλώς ακούει στην Εκκλησία του Δήμου τη συζήτηση που έχει προκύψει για ένα σημαντικό θέμα της πόλης τους, δηλαδή την επιλογή του τρόπου αξιοποίησης των εσόδων από τα μεταλλεία του Λαυρίου, είτε προς το ατομικό συμφέρον, όπως υποστήριζε ο Αριστείδης, αρχηγός της αριστοκρατικής παράταξης, είτε προς το συμφέρον της πόλης, όπως υποστήριζε ο Θεμιστοκλής, αρχηγός των δημοκρατικών. Η επιλογή των επαγγελματικών ομάδων που εκπροσωπούνται στην Εκκλησία του Δήμου έγινε με κριτήριο την κατά το δυνατόν πληρέστερη εκπροσώπηση των κοινωνικών τάξεων στην Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ., αλλά και με γνώμονα τις πολιτικές επιλογές που η κοινωνική και επαγγελματική τους θέση θα υπαγόρευε στη δεδομένη χρονική στιγμή να κάνουν. Εννοείται ότι για λόγους οικονομίας και εφαρμογής του εργαστηρίου στις πραγματικές συνθήκες της σχολικής τάξης δεν αξιοποιήθηκαν όλοι οι πιθανοί συνδυασμοί ρόλων, που θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στην Εκκλησία του Δήμου. Σκοπός, άλλωστε, του συγκεκριμένου εργαστηρίου είναι, οι μαθητές, αφού μελετήσουν τα στοιχεία και την ταυτότητα του κάθε προτεινόμενου ρόλου, να συλλογιστούν ποια θα ήταν η πιθανή τοποθέτησή τους στο δίλημμα που τίθεται στην πόλη και να πάρουν θέση υπέρ της μίας ή της άλλης λύσης. Το υλικό που παρέχεται σε κάθε Φύλλο εργασίας, ένα για κάθε ρόλο-ομάδα, επιδιώκει να φωτίσει βασικές πτυχές των παρουσιαζόμενων ρόλων, ώστε οι μαθητές ευκολότερα να οδηγηθούν σε απλούς αιτιολογικούς συλλογισμούς. Μας ενδιαφέρει πρωτίστως οι μαθητές να σκεφτούν ως πολίτες της Αθήνας του 5ου αιώνα π.Χ. και να ζυγίσουν τα επιχειρήματα που τους παραθέτουν ο Θεμιστοκλής και ο Αριστείδης, ώστε να καταλήξουν στην απόφασή τους. Στο τέλος, ανακοινώνεται στην τάξη τι πραγματικά συνέβη και τι απόφαση έλαβε τελικά το σώμα των Αθηναίων πολιτών, δηλ. πώς αξιοποιήθηκαν τα έσοδα από το μεταλλείο του Λαυρίου (από γραπτή ιστορική πηγή ή/και από ντοκιμαντέρ-βίντεο), ώστε να συγκριθούν με τις απαντήσεις των μαθητών και να ακολουθήσει συζήτηση στην τάξη.

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ:	Κυρίως σε μαθητές Γυμνασίου, με κατάλληλες όμως προσαρμογές, θα μπορούσε να υλοποιηθεί και στο Λύκειο.
ΣΤΟΧΟΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναπτύξουν οι μαθητές τα επιχειρήματά τους, υποδύμενοι τον ρόλο ενός Αθηναίου πολίτη στην Εκκλησία του Δήμου. • Να βιώσουν, μέσα από τη δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων, τη σύγκρουση επιχειρημάτων και συμφερόντων ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες του αθηναϊκού δήμου στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. • Να φανταστούν και να αναπαραστήσουν, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα μέσα, τη διαδικασία μίας συνεδρίασης της αθηναϊκής Εκκλησίας του Δήμου. • Να μελετήσουν κριτικά τις ιστορικές πηγές και να διατυπώσουν υποθέσεις. • Να εργαστούν ομαδικά και να συνεργαστούν, καταλήγοντας σε κοινά αποδεκτές προτάσεις και θέσεις επιχειρημάτων.
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	2 διδακτικές ώρες (για να λειτουργήσει η δραματοποίηση καλύτερα, θα πρέπει οι μαθητές να έχουν προετοιμαστεί νωρίτερα, π.χ., με μελέτη των πηγών στο σπίτι, ώστε να έχουν «δουλέψει» τους ρόλους τους).
ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΝΔΕΘΕΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Αρχαία Ιστορία</i>, Α΄ Γυμνασίου, κεφ. 4, ενότητα 5 «Αθήνα: πορεία προς τη δημοκρατία». • <i>Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή</i>, Γ΄ Γυμνασίου, κεφ. 8 «Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα» και κεφ. 12 «Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη». • «Πανελλήνιοι Μαθητικοί Αγώνες Επιχειρηματολογίας - Αντιλογίας» (διοργανώνονται από το Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών). • «Όμιλος Ρητορικής στο σχολείο». • Εκπαιδευτική επίσκεψη στην Αρχαία Αγορά. • Εκπαιδευτική επίσκεψη στο Λαύριο (αρχαία μεταλλεία και «πλυντήρια»).
ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ:	Μαυροπίνακας, Φύλλα εργασίας σε φωτοτυπίες, καρτέλες με τυπωμένες εικόνες (δίνονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α), κλεψύδρα. Επίσης, στο πλαίσιο της δραματοποίησης, οι μαθητές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αυτοσχέδια σκευή –ρούχα, εξαρτήματα– που παραπέμπει στην αρχαιοελληνική (κλασική) ενδυμασία. Χρήσιμο υλικό και εικόνες μπορούν να αντλήσουν εξάλλου από το λογισμικό «Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος των αρχαίων Ελλήνων» και από την ιστοσελίδα http://www.tmth.edu.gr/aet/thematic_areas/p135.html

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

1η διδακτική ώρα

Κατανομή ρόλων και χωρισμός ομάδων (15΄).

1

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει τυχαία στους μαθητές από ένα «στοιχείο» της ταυτότητας του ρόλου σε καρτέλες που έχει εκτυπώσει (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#) και [Β](#)). Κάθε ρόλος (από τους 6 συνολικά, όσοι και οι ομάδες) αποτελείται από 4 διαφορετικά στοιχεία (τίτλος, όνομα, πηγή, δηλ. κείμενο με πληροφορίες για τον ρόλο, αντικείμενο, δηλ. εικόνα εκτυπωμένη σε καρτέλα). Κάθε μαθητής, όταν μοιραστούν όλα τα «στοιχεία», αναζητά μέσα στην τάξη, μεταξύ των συμμαθητών του, τα άλλα *ομοειδή*, δηλ. τα υπόλοιπα 3 στοιχεία που απαρτίζουν –σαν ένα παζλ– έναν ρόλο (π.χ., *θήτης, Στρεψιάδης Αχαρνεύς γεωργός, αγγείο με παράσταση συλλογής ελιάς, πηγή για τους γεωργούς στην Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ.*). Έτσι, συγκροτούνται 6 ομάδες (όσοι και οι ρόλοι) των 4 ατόμων η καθεμία (για τάξη 24 ατόμων, ειδάλλως προσαρμόζει ο εκπαιδευτικός ανάλογα με τον αριθμό μαθητών ανά τάξη).

Εργασία ομάδων (25΄).

2

Διανέμονται τα Φύλλα εργασίας. Στο κοινό Φύλλο εργασίας (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)) περιγράφεται το σενάριο που κατατοπίζει τους μαθητές για το θέμα που έχει προκύψει στην Αθήνα μετά την ανακάλυψη νέων εσόδων από τα μεταλλεία αργύρου στο Λαύριο και το οποίο πρόκειται να συζητηθεί στην Εκκλησία του Δήμου. Στη συνέχεια, διανέμονται σε κάθε ομάδα τα αντίστοιχα –διαφορετικά– Φύλλα εργασίας (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)), ανάλογα με το ρόλο κάθε ομάδας, όπου παρατίθενται πηγές και ιστορικά παραθέματα που σχετίζονται με τον κάθε ρόλο, με σκοπό να διασαφηνίσουν την κοινωνική, οικονομική και πολιτική θέση των Αθηναίων που συμμετέχουν στην Εκκλησία του Δήμου. Με βάση αυτά τα στοιχεία, οι μαθητές κάθε ομάδας συζητούν μεταξύ τους (χαμηλόφωνα) και αποφασίζουν ποια στάση θα κρατήσουν στη συνεδρίαση της Εκκλησίας του Δήμου σχετικά με το ζήτημα που τίθεται, δηλαδή πώς πρέπει να αξιοποιήσουν τα έσοδα από τη νέα φλέβα αργύρου στα μεταλλεία του Λαυρίου. Καταγράφουν με τη μορφή προσχεδιασμένου προφορικού λόγου το βασικό τους επιχείρημα και ορίζουν ένα μέλος της ομάδας τους να τους εκπροσωπήσει μιλώντας ως ο «ρόλος».

Δραματοποίηση της συνεδρίασης στην Εκκλησία του Δήμου (30´).

3

Οι μαθητές - ρόλοι κάθε ομάδας παρουσιάζουν στην ολομέλεια (σύνολο Αθηναίων πολιτών) τα επιχειρήματά τους για το θέμα της ημερήσιας διάταξης. Ο εκπαιδευτικός δίνει τις απαραίτητες οδηγίες για τη διαδικασία της συζήτησης και αναθέτει σε μερικούς ακόμη μαθητές τους εξής ρόλους για το τυπικό της συνεδρίασης: 1) ο *επιστάτης των πρυτάνεων* προεδρεύει στην Εκκλησία, τηρώντας τον χρόνο με την κλεψύδρα, 2) ο *κήρυκας*, αφού εκφωνήσει ευχές υπέρ του δήμου και κατάρες (*αρές*) εναντίον όποιου ρήτορα θα εξαπατούσε τον δήμο, διαβάζει την ημερήσια διάταξη, ανακοινώνοντας το θέμα της συζήτησης, 3) *όργανα για την επιβολή της τάξης* στη συνεδρίαση¹. Αφού η κάθε ομάδα - ρόλος παρουσιάσει στην Εκκλησία του Δήμου τα επιχειρήματά της, καλούνται όλοι να αποφασίσουν, ψηφίζοντας με *διαχειροτονία*². Δηλαδή, καλούνται να εκδηλωθούν πρώτα οι υπέρ της μίας πρότασης και έπειτα οι υπέρ της άλλης. Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί εκτός «σκηνής» και επεμβαίνει μόνο αν κριθεί απαραίτητο, κυρίως για να διευκολύνει την απρόσκοπτη εξέλιξη της διαδικασίας και την ισότιμη συμμετοχή όλων των ομάδων, και όχι για να σχολιάσει τα επιχειρήματα των μαθητών.

Παρουσίαση στην τάξη της συνέχειας της ιστορίας και συζήτηση (20´).

4

«*Τι έγινε τελικά;*»: Ο εκπαιδευτικός, με τη βοήθεια κάποιας ιστορικής πηγής/παραθέματος ή βίντεο (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε](#)), ανακοινώνει στην τάξη τη συνέχεια της ιστορίας, όπου αποκαλύπτεται ποια λύση τελικά προκρίθηκε στο υπό συζήτηση θέμα του αθηναϊκού δήμου. Ακολουθεί σύντομη συζήτηση μέσα στην τάξη για τις πολιτικές επιλογές των Αθηναίων πολιτών και τα κριτήριά τους αλλά και για τον ρόλο των ηγετικών προσωπικοτήτων στην εξέλιξη των γεγονότων. Επίσης, θα μπορούσε να γίνει προέκταση της συζήτησης και του προβληματισμού πάνω στο θέμα της σύγκρουσης ατομικού και συλλογικού συμφέροντος (βλ. και συμπληρωματικό υλικό για τη σύγχρονη εποχή στον [Φάκελο για τον εκπαιδευτικό](#)). Ζητείται από τους μαθητές ως *γραπτή εργασία* (εμπέδωση) *στο σπίτι* να προβληματιστούν και να αξιολογήσουν τη συγκεκριμένη απόφαση του αθηναϊκού δήμου και την αποτελεσματικότητά της με βάση την εξέλιξη των γεγονότων (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε](#)).

1. Αν διαταρασσόταν η τάξη, το προεδρείο έκανε χρήση δικαιωμάτων που είχε για τέτοιες περιπτώσεις: ανάλογα με τη βαρύτητα του επεισοδίου, ανακαλούσε τους υπαίτιους στην τάξη ή τους απέβαλλε από τον χώρο της εκκλησίας ή διέταζε τη φρουρά να επέμβει. Αυτή σχηματιζόταν από δημόσιους δούλους σκυθικής καταγωγής, τοξότες, που μας κάνει γραφικά οικείους ο Αριστοφάνης (Μ.Β. Σακελλαρίου, *Η Αθηναϊκή δημοκρατία*, Ηράκλειο 2008⁴ [1η έκδοση 1999], σ. 252-253).

2. Οι εκκλησιάζοντες πολίτες εξέφραζαν τη γνώμη τους συνήθως με χειροτονία. Δηλαδή, όποιος ενέκρινε μια πρόταση, ύψωνε το χέρι, όποιος διαφωνούσε με αυτήν δεν το ύψωνε. Αν το ζητούμενο ήταν η αποδοχή ή μη αποδοχή μιας μοναδικής πρότασης, γινόταν *διαχειροτονία* μεταξύ «ναι» και «όχι», δηλαδή καλούνταν να εκδηλωθούν πρώτα εκείνοι που δέχονταν την πρόταση και έπειτα εκείνοι που την απέρριπταν. Όταν έπρεπε να επιλεγεί μία από δύο διαφορετικές προτάσεις, η *διαχειροτονία* γινόταν μεταξύ δύο «ναι», δηλαδή καλούνταν να εκδηλωθούν πρώτα οι υπέρ της μίας πρότασης και έπειτα οι υπέρ της άλλης. Το αποτέλεσμα κάθε *διαχειροτονίας* κρινόταν από τις εκτιμήσεις που έκαναν τα μέλη του προεδρείου (οι *πρυτάνεις* του 5ου αιώνα, οι *πρόεδροι* του 4ου αιώνα). Αν ένας πολίτης αμφισβητούσε αυτήν την εκτίμηση, ζητούσε την επανάληψη της *διαχειροτονίας*, όχι όμως χωρίς να αναλάβει κίνδυνο, αφού έπρεπε να υποστηρίξει την αίτησή του με *υπωμοσία* (ένορκη βεβαίωση) ότι έγινε λάθος στην καταμέτρηση (Μ.Β. Σακελλαρίου, *Η Αθηναϊκή δημοκρατία*, Ηράκλειο 2008⁴ [1η έκδοση 1999], σ. 252).

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε](#)